

BOZKIR MADENİ EMANETİ KAZALARININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ (1776-1839)*

Hamit ŞAFAKCI**

Öz

Bozkır madeni, Osmanlı döneminde 1776 yılında işletmeye açılmıştır. Madenin üretime açılmasıyla birlikte maden çıkarma işlerinin yürütülebilmesi için, cevherin durumuna göre, maden çevresindeki kazalara bazı muafiyetler verilerek idaresi madene bağlanmıştır. Madene bağlanan kazaların sayıca fazlalığı cevherin bolluğuna da işaret etmektedir.

Bozkır madeni emanetine bağlı kazalar öncelikle madenin kömür ve kütük ihtiyacını karşılamaktaydı. Kömür vermekle sorumlu yerleşim yerleri, kömürü madenin merkezi olan Siristat'a getirmekle de yükümlüydü. Bazı kazalar ise kömür yerine bunun ücretini ödemekteydi. Kömür yanında bağlı yerlerden kütük de isteniyordu. Kal işleminde kullanılan kütük miktarını cevherin kalitesi belirlerdi. Bu nedenle madenin ihtiyacına yetecek oranda kütük için bazı köyler sadece bu işle görevlendirilirdi. Dolayısıyla madene bağlanmalarda madenin bir işi kazaya yükümlülük olarak yazılır ve defterlere kaydedilirdi.

Bu konuda çıkan anlaşmazlıklar ise defterlere müracaat edilerek çözülmeye çalışılırdı. Bozkır Maden-i Hümayun Emaneti adı madene bağlı kazaların yönetimi için kullanılan bir terimdi. Bozkır madeni emanetine çeşitli tarihlerde Bozkır, Belviran, Beyşehir, Seydişehir, Kırılı, Göçü ve Kaşaklı kazaları bağlanmıştır. Bu emaneti yönetecek olan emin, serbestiyet ve ber vech-i istiklal üzere hareket etmekteydi. Bu yetkilere sahip olan maden emini doğrudan darphane tarafından atanmaktaydı ve yerel yetkililerin bu atamada herhangi bir etkisi yoktu. Bu nedenle yerel yetkililerin hiç biri ona karışamazdı.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Devleti, Konya, Bozkır, Maden

* Bu çalışma, *Bozkır'da Madencilik (1776-1839)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013) isimli doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Artvin/Türkiye. hamitsafakci@artvin.edu.tr.

OBLIGATION OF THE TOWNS OF THE BOZKIR MINE TRUST (1776-1839)

Abstract

The Bozkır mine was started to run in 1776 during the Ottoman Era. As soon as the production of mining started, the towns around the mine were given certain exceptions depending on the ore and its administration were linked with the mine in order to maintain mining properly. The number of the towns that were linked to the mines indicates the abundance of the ore.

Towns linked to the Bozkır mine trust were primarily meet the requirement of coal and log of the mine. The towns that were responsible for providing coal were also responsible to transport the coal to Siristat, which was the centre of the mine. Some towns paid the price for the coal instead of the coal itself. In addition to coal, some towns were also asked to provide logs. The quality of the ore determined the amount of log used in refining process. Therefore, some villages were responsible only for providing logs, enough to meet the requirement of the mine. Hence, in linking to the mine, one of the work of the mine was recorded as an obligation for the town and included in ledgers.

Attempts to solve disputes that may arise in this matter were made by referring to the ledgers. The name Bozkır Mine Imperial Trust was a term used for governing the towns which were linked to the mine. Bozkır mine trust was linked to Bozkır, Belviran, Beyşehir, Seydişehir, Kırılı, Göçü and Kaşaklı towns in different times. The custodian who was administrating this mine was acting independently and autonomously. The custodian with these authorities was appointed directly by the royal mint and local authorities had nothing to say in this appointment. Therefore, no local officials had power over the custodian.

Keywords

Ottoman Empire, Konya, Bozkır, Mine

GİRİŞ

Konya Ovası ile Toros Dağları arasındaki engebeli bir arazi üzerinde yer alan Bozkır, Konya iline bağlı 31 ilçeden biridir. Osmanlı döneminde bu yerleşim yerinde iki kez madencilik faaliyeti yapılmıştır. İki XVI. yüzyılda işletilen demir madenidir. Fakat bu madenin işletilmesi dolayısıyla verilen öşre bakılarak çok büyük bir işletme olmadığı anlaşılmaktadır. İkinci madencilik faaliyeti ise 1776 yılında başlamıştır. 1785 yılında ahaliye yapılan zulüm nedeniyle kapatılan maden, aynı gerekçeyle 1787 yılında yeniden açılmış ve 1839 yılına kadar işletilmiştir. Bu tarihte maden ocaklarındaki cevherin azalması nedeniyle yapılan masrafların gereksiz olduğu belirtilerek maden kapatılmıştır. Buradan madende 61 yıl üretim yapıldığı anlaşılmaktadır.¹

1776-1839 yılları arasında işletilen madenin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için çevredeki bazı kazalar madene bağlanmıştır. Dolayısıyla madene bağlanan kazaların yönetimi için oluşturulan bu organizasyona *Bozkır Maden-i Hümayun Emaneti* denilmekteydi. Bu terim, madene bağlı kaza ahaliyelerine çeşitli muafiyetler verilmesi ve madene ait bazı işlerin emanet içerisindeki kazalar tarafından yapılmasını öngören bir idari yapıyı ifade etmekteydi. Madendeki idari yapı, özerk bir şekilde oluşturulmuş ve bu nedenle hiçbir idareci, maden eminine ve maden bölgesine kendilerine herhangi bir emir verilmedikçe karışmamıştır (Şafakcı, 2013: 383). Bozkır'ın çeşitli yönlerini ele alan yayınlar² olduğu için aynı konuların tekrar edilmemesi adına incelemenin esas konusu olan madenin ihtiyaçları ile bunların temininde kazaların etkisi üzerine durulmaya çalışılacaktır.

¹ Bozkır madeninde elde edilen ürünler kurşun, altın ve gümüştü. Bu ürünler karışık halde mağaralardan çıkarılırdı. Fırınlarda kurşun ve saf gümüş ile karışık haldeki altın ve gümüşten oluşan *mahlût sim* elde edilirdi. Kurşun ve gümüş Bozkır'da ayrıştırılırken, altın ve gümüşün karışık olduğu *mahlût sim* ise darphanede ayrıştırılırdı (Şafakcı, 2013: 232).

² Bozkır'ın tarihi ile Bozkır'da yapılan madencilik faaliyetleri için bk. Şafakcı, 2013: 3-53. Ayrıca Bozkır hakkında tarafımdan yayımlanan şu çalışmalara da bakılabilir. Tarihi Süreçte Bir Yerleşim Yerinin İsimleri: Konya-Bozkır Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 28, 2013, s. 340-347; Bozkır ve Çevresinde Madenin Etkileri, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 501-519; *Bozkır Kazası Vakıfları (XV.-XX. Yüzyıllar)*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2015; Konya'nın Bozkır İlçesindeki Şeyh Musa Zaviyesi, *Tarihin Peşinde*, S. 12, Konya 2014, s. 237-255; Nizam-ı Cedid'in Anadolu'da Uygulanmasına Dair Bir Teftiş Raporu (1806), *Tarihin Peşinde*, S. 14, Konya 2015, s. 183-212; 16. Yüzyılda Siristad, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 237-271. Bu çalışmaların yanında Bozkır hakkında iki sempozyum yapılmıştır. Farklı konularda Bozkır hakkında önemli bilgiler veren bu sempozyumlar için bk. *Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu 2006*, Konya 2007; *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016)*, Konya 2016.

1. MADENE KÖMÜR VE KÜTÜK TEMİNİ

Madene bağlanan kazaların en önemli yükümlülüklerinden biri madenin kömür ve kütük ihtiyacını karşılamaktır. Bu ihtiyaçların nasıl temin edildiği aşağıda ele alınmıştır.

1.1. Kömür Tedariki

Madenin ihtiyaçlarının temininde kullanılan iki yol vardı. Bunlar, aynı ve nakdi olarak ifade edilen kömür ya da kömür bedelini almaktır.³ Bozkır madeni için gerekli kömür *aynî* olarak tedarik edilirken, madendeki fırınların azaldığı dönemlerde, maden için gerekli kömür ihtiyacını birkaç kazanın karşılanması durumunda diğer kazalardan kömür bedeli alınmıştır. Bozkır madenine bağlı kaza ahalipleri rençper olduğundan dolayı kömür yakma işini bilmediklerinden, Rum taifesinden olmak şartıyla, Gümüşhane'den 20 baltacı istenmiştir⁴ (BOA, MEDAD 8: 624-2). Buna göre Bozkır madeni ahalesinin kömür yakma işini Gümüşhane'den gelen ustalardan öğrendiği söylenebilir.

Bozkır madeni fırınları için gerekli kömür, Bozkır ve Belviran kazaları yakınlarındaki Mağarata Burdi, Kızılpembe, Merkepçukuru, Alacabeli, Kovanlık, Mor Tepe, Sarot, Gültepe ve Sülek Sisam Beli diye bilinen yaylalardan elde edilmiştir (BOA, MEDAD 1: 756-1; KŞS 100: 190-2). Nitekim yaklaşık 4.000 kişilik bir Yörük grubunun bu yaylalara gelerek çam, ardıç gibi ağaçları keserek bunlardan tahta imal ederek sattığı ve bu durumun maden için zararlı olacağı iddialarına verilen cevapta, yaylakların Yörüklere ait olması durumunda karşılanmaması, onlara ait değilse maden için odun yapılması gerektiği görevlilere bildirilmiştir (BOA, MEDAD 1: 756-1; KŞS 100: 190-2).

Bozkır madeninde bir fırının ihtiyacı olan kömür, cevherin kolay eriyip erimemesine göre değişmekteydi. 1781 yılında Bozkır madeninde, cevherin durumuna göre, bir fırına 10.000 ya da 6.000 kıyye kömür harcanmıştır (BOA, MEDAD 8: 653-1). Madenin ihtiyaç duyduğu kömürün temini için madene bağlı kazaların köylerine balta hesabı üzere hisse yazılmıştır. Bu köylere tahsis edilen baltaların her biri haftada 100 kıyye kömür yakmış ve bu 100 kıyye kömüre, fırınların bulunduğu mahalle de nakledilmek şartıyla 60'şar akçe ücret ödenmiştir (BOA, C.DRB 2421). Bozkır madenine bağlı

³ Burada odun kömürü kastedilmektedir. Nitekim 5 Haziran 1704 tarihinde, Karaton madeninde cevher çıkarmak ve kurşun ihracı için kömür satın alınmıştır. *Kal* işlemi için çam kömürü gerektiğinden bunun çam bulunan yerlerden araba ile taşınması ve ücretinin nazır tarafından verilmesi gerektiği belirtilmiştir (BOA, KK.d 5184: 8, 32). *Kal*, ocaklardan çıkarılan cevherin pişirilerek ayrıştırılmaya çalışılmasıdır (Şafakçı, 2013: 190).

⁴ Madenin kömür ihtiyacını karşılayan baltacıya, kömürcü de denilmektedir (Şafakçı, 2013: 193). Dolayısıyla metin içerisinde balta denilen terim de bu anlamda kullanılmıştır.

kömürçülerin fırınlara teslim ettiği kömürler ücretleri ödenerek teslim alındıktan sonra, madende bulunan kömür mahzenine⁵ (BOA, *MEDAD* 8: 633-1) konulmuştur. Madendeki fırınların ihtiyacı olmayan kömür mahzenlerde bekletilmiş ihtiyaç halinde mahzenlerden çıkarılarak fırınların olduğu yere götürülmüş olmalıdır. Zira kömürün mahzenlere konulmasıyla hem doğal şartlara hem de diğer olumsuzluklara karşı önlem alınmış oluyordu.

Kömür vermekle yükümlü olan kaza ahalileri kömürleri madencilere teslim etmekteydi (BOA, *MEDAD* 8: 685-1). Madencilere teslim edilen kömürlerin ücretleri maden emini tarafından ilgililere ödenirdi (BOA, *MEDAD* 1: 750-3). Bazen kömür teslimi esnasında madenciler ile ahali arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkabilmekteydi. Bu nedenle merkezden madencilerin ahaliye eziyet etmemesi için kadı ve eminlere emirler gönderilerek sorun çözülmeye çalışılırdı (BOA, *C.DRB* 2009). Madene bağlı kazalarda bulunan kadılar ve ayanlar ile Bozkır şeyhinin de kömür ve amelinin tedariki hususunda, maden eminine yardımcı olmaları gerekirdi (BOA, *MEDAD* 1: 750-3).

Madene bağlı kazalardan kömür temin edilirken ya da kömür yerine bedel alınırken çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Eylül 1815 tarihinde, Bozkır madenine bağlı Belviran kazasına kömür bedeli olarak üç ayda bir tevzi yapılırken, her ay tevzi yapıldığı yönünde şikâyetler yapılması üzerine, maden emini İshak hakkındaki bu durumun araştırılması için bir mübaşir görevlendirilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, eski kaza ayanı Şeyh Mehmet ve akrabalarının bu iddiaları ortaya attığı belirlenirken, bu tarihlere şeyhin Limni Adası'na sürgün cezası ile ilgili emrin yeniden gönderilmesine de değinilmiştir (BOA, *MHM.d* 236: 177). Kömür tedariki konusundaki yaşanan sıkıntılardan biri de Bozkır madenine kömür, kütük ve cevher naklini engellemeye çalışan eşkıyalardı.⁶ Eşkıyalar, bu sayede ahaliyi kendi tarafına çekme amacındaydı (BOA, *D.DRB.THR* 60/29). Kömürle ilgili bir diğer sorun ise kömürün cevher işleme merkezine olan uzaklığının yapılan masrafları artırmasıydı. Nitekim Bozkır madeninde beş veya altı saat mesafeden gelen kömür ve kütük, fırın başına 50 ile 70 kuruş arasında bir masraf ortaya çıkarmıştı (BOA, *MEDAD* 8: 653-1).

Kömür ve kütük tedarikinde uygulanan genel kurala göre, bu ihtiyaçlar maden emini eliyle tedarik edilirken, madenciler bu işlere karışmaz ve sa-

⁵ Bozkır madeni açıldığı zaman bir büyük kömür mahzeni ile bir müdesenk ile bunlardan başka üç mahzen yapılmıştır (BOA, *MEDAD* 8: 607-1). 21 Ocak 1780 tarihinde, Bozkır madenindeki kömür mahzenlerine kereste, çivi ve diğer masraflar nedeniyle 2.837 kuruş harcanmıştır (BOA, *MEDAD* 8: 633-1).

⁶ 11 Mart 1742 tarihinde, kömür naklinde ve harkında çalışanları korumak için Keban madenine bağlı kazalardan eşkıyaya karşı levent yazılmıştır (BOA, *DRB.d* 968: 64-1).

dece maden ocaklarından⁷ cevher çıkarırdı. 24 Şubat 1801 tarihinde, Bozkır madeni ustabaşısı Penayut; bakkal, meyhaneci ve papaz gibi maden işlerinden anlamayan kişilere maden ocaklarından cevher çıkarma görevini vermiştir. Ayrıca, madenin *levâzım-ı ma'denden olub ümenânın re'y ma'rifetleriyle rûyet olunan* kömür, kütük, cevher nakli ile çakılcı görevlerini ustabaşı kendi üzerine aldığından dolayı bu ustabaşı görevden uzaklaştırılmıştır. Bu sorunlardan dolayı madencilerin cevher çıkarma haricindeki işlere karışmaması ve maden levazımının maden emininin gözetiminde yapılması hatırlanmıştır (BOA, C.DRB 571).

Bozkır kazası ahalişi, 1806 yılında, 300.000 kıyye cevherin mağaradan *mukırrgâh-ı ma'dene* yani Siristat kasabasına nakli ile cevherin imal ve *kal* olunması için gerekli olan 7.000 küfe kömürü teslim edeceklerini taahhüt etmelerine rağmen 80.000 kıyye cevher ile 16 fırına 1.600 küfe kömür vermişlerdir (BOA, D.DRB.THR 37/34). Bu bilgilere göre, fırın başına 5.000 kıyye cevher ile 100 küfe kömür verildiği görülmektedir. Bu miktarların birbirine orantılı verildiği düşünülürse 50 kıyye cevherin işlenebilmesi için bir küfe kömüre ihtiyaç duyulduğu söylenilebilir. Başka bir uygulamaya göre ise kazanın taahhüt ettiği cevher ve kömürün miktarı 437,5 küfe kömür ile 18.750 kıyye cevherdi. Buna göre yaklaşık olarak 43 kıyye cevher için bir küfe⁸ kömür verildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bozkır kazası ile birlikte cevher nakletme ve kömür verme göreviyle madene bağlı diğer kazaların da olduğu unutulmamalıdır. Yine aynı tarihte Bozkır ahalişi, 5.000 küfe kömürün her küfesinin ikişer kuruşa mevcut şartlara aykırı olarak kendilerinden alındığını dile getirmişlerdir (BOA, D.DRB.THR 37/34). Gümüşhacıköy madeninde ise 1837 yılında, bir fırına 60 küfe kömür⁹ kullanılmıştır (BOA, HH.d 13823: 1). Aynı madende bir fırına 50 küfe kömür ve 25 küfe cevher, yine bir fırına 60 küfe kömür ile 30 küfe cevher konulduğundan (BOA, HH.d 17512) bahsedilmiştir. Buna göre fırına konan kömür oranı cevher miktarının iki katı olmalıdır.

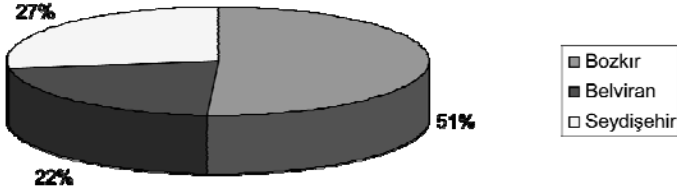
⁷ Bozkır madenindeki maden ocakları ifadesi kullanılmamış olup bu anlamı içeren *mağara* terimi kullanılmıştır.

⁸ Tızlak, bir küfe kömürün 170-180 kıyye ağırlığında olduğunu belirtmektedir (Tızlak, 1997: 175). Bu veri kabul edildiği takdirde bir küfe kömürün ağırlığı 218-230 kg olmaktadır.

⁹ 1842 yılında, Balya madeninde, çam kömürünün fiyatı, nakliyesi ile birlikte küfesi 320 para ve meşe kömürünün fiyatı, nakliyesi ile birlikte küfesi 240 paraydı. Her ikisinde de 10'ar paranın madenciler tarafından verilmesinin nizam gereği olduğu hatırlatılmıştır (BOA, DRB.d 1037). Karaton madeninde 1772-1773 yılında, kömürün 10 kıyyesi 1 para olarak hesaplanmıştır (BOA, D.BŞM.DRB 14/33). Keban madeninde ise 8 Haziran 1737 tarihinde, *hark* olunan kömür, mekari ile himli 48 paraya taşınmıştır (BOA, DRB.d 968: 55-2).

Grafik 1: 1776-1785 Yılları Arasında Madene Bağlı Kazaların Kömür Görevleri Dağılımı

Madene kömürü aynen teslim eden kazalar olduğu gibi kömür bedeli ödeyen kazalar¹⁰ da vardı. 5 Ekim 1785 tarihinde Seydişehir kazası, dağlarında ağaç olmadığından, kaza hissesine düşen 80 balta yerine yılda üç takitle 4.000 kuruş kömür bedeli ödemiştir (BOA, *D.BŞM.DRB* 16/47; Grafik 4).

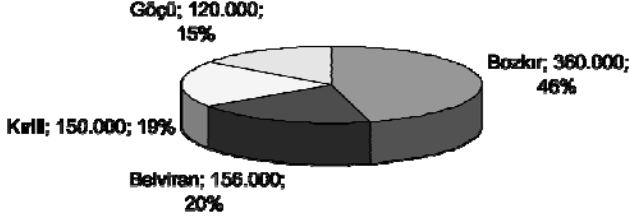
Bozkır madeninin kömür ihtiyacını karşılayan bazı köyler, etrafında bulunan köylerle ara sıra sorun yaşamıştır. 22 Kasım 1823'te, Seydişehir kazasına bağlı Karaviran köyü ile Bozkır madenine kömür yakmakla görevli Akkilise köyü arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar üzerine Beyşehir mütesellimine gönderilen emirde, madenin kömür işinin sekteye uğramaması için köylülerin bu müdahalesinin ortadan kaldırılması istenmiştir (BOA, *DRB.d* 1044). Benzer şekilde 9 Kasım 1817 tarihinde, Meyre ve Ahırlı köyleri arasında *Mübah(a)* Dağı'ndan odun tedariki konusunda bir anlaşmazlık ortaya çıkınca, her iki köyün de kendi hisselerine düşen miktarı bu dağdan kesmeleri emredilmiştir (BOA, *HAT* 666/32434).

Maden için tedarik edilen kömür, ilgili köy ahalisi tarafından maden bölgesinin merkezi ve fırınların bulunduğu kasaba olan Sirista'ya nakledilirdi. Örneğin, Seydişehir Gölü'nden birkaç kayık vasıtasıyla kömür ve kütüklerini eskiden beri karşı yakadan Bozkır tarafına nakleden Yalılıyük köyü ahalisi, oradan da kömürlerini hayvanlarına yükleyerek madene teslim ederlerdi (BOA, *C.DRB* 1276). Tedarik edilen kömürün kendi hayvanları ile maden bölgesinin merkezine taşınması işi madene karşı sorumlu her köy için geçerliydi ve kömürün teslimi esnasında, köy halkı, maden emininin ücretlerini alırlardı.

¹⁰ 1836 yılında, Bereketli madenine bağlı Çamardı kazası ve köylerinden kömür bedeli olarak hane başına 3,5 kuruş toplanmıştır (BOA, *DRB.d* 1020).

Grafik 2: 1787-1801 Yılları Arasında Bozkır Madenine Kömür Veren Kazaların Altı Ayda Verdiği Kömür Miktarı (Kıyâs Olarak)

Bozkır madeninin işletilmeye devam edildiği 1837 yılında kömür bedeli olarak senede bir defa Bozkır kazasından 8.372,5 kuruş toplanmıştır. Bu hesaba göre, kazadan 3.349 kova kömür bedeli¹¹ olmak üzere her kovası 100 paradan hesap edilmiştir (BOA, C.DRB 1712). Bu hesaba göre bir kova kömürün fiyatı 2,5 kuruşa karşılık gelmektedir. Aynı tarihte, Gümüşhacıköy madenine bağlı kazalara kütük kesilmesi, kömür yakılması ve kömür nakli gibi konularda tevzi yapılmıştır. Buna göre tedarik edilen kömürün küfesinin nakline 20'şer para noksan verildiği anlaşıldığından ve kömürün geldiği yerin madene uzak olmasından dolayı, kömürün yakılmasına ve nakledilmesine bir fiyat belirlenmiştir. Bu fiyata göre, kömürün her küfesine 6,5 kuruş ücret verilirken, kömürün her küfesinden *avaid* ve *akçebaşı* adıyla 17'şer para maden emini tarafından alınacaktı (BOA, HH.d 13823: 1).

Kömürler yakıldıktan sonra fırınların bulunduğu mahalle nakledilmesi gerektiğinden çeşitli masraflar da yapılmıştır. Bozkır madeninde bu konuyla ilgili doğrudan bir veri tespit edilememesine rağmen kömürleri taşımak için hayvanlara ihtiyaç duyulduğu gibi hayvanlara yüklenilmesi için semer, urgan ve kova gibi malzemelere de ihtiyaç duyulduğu tahmin edilmektedir. Nitekim Keban madeninde, Kömür nakli için gadâr, urgan, merkep nalı ve semer gibi malzemeler kullanılırken (BOA, D.MMK.d 23125: 4), 1819-1820 yılında 20 nefer merkepçiye 12 ayda 3.360 kuruş aylık ücret verilmiş ve kömür hayvanları için arpa ve saman alınmıştır (BOA, D.MMK.d 23125: 11). Madenin kömür ihtiyacı yukarıda anlatıldığı gibi karşılanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte maden için önemli ihtiyaçlardan biri de kal kütüğü teminiydi.

¹¹ 1809 yılında *Ma'âdin-i Hümayun* genelinde bir küfe kömür 1,5 kuruş iken, 1841 yılında bu fiyat üç kuruş 15 paraya yükselmiştir (Tızlak, 1997: 175).

1.2. Kal Kütüğü Temini

Bozkır kazasına bağlı Hisarlık ve Kazıkdere köyleri, madenin kal kütüğü hizmetini yapmak üzere madenin açılışından itibaren görevliydi (BOA, MEDAD 8: 607-2). Kal kütüğü olarak ifade edilen bir fırının ihtiyacı olan kütük miktarı, cevherin kolay eriyip erimemesine göre değişmekteydi (BOA, MEDAD 8: 653-1). Bu durumda *kal* işleminde kullanılan kütük miktarını cevherin kalitesi etkiliyordu. Zaman içerisinde fırınların kal kütüğü ihtiyacını karşılamak için bu iki köy dışında bazı köyler de görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmenin temel nedeni, kütüklerin temin edildiği ormanların kesilmesinden dolayı azalarak zamanla fırınlardan uzaklaşması ya da tükenmesiydi.

Kazıkdere ve Hisarlık köyleri dışında, Bolad ve Gederet köyleri de 1817 yılında madenin kal ocağı kütüğünü temin etmekle görevlendirilmiştir (BOA, AHK.KR.d 29: 26-4). 16 Nisan 1835 tarihinde, madenin kömür ve kütük ihtiyacını karşılayan köylerden biri olduğu tespit edilen Yalılıyık köyü, Bozkır madenin kömür ve kütük keseni olup, elde ettiği kömür ve kütüğü Seydişehir Gölü'nden kayıklarla Bozkır tarafına taşıyıp oradan da hayvanlarına yükleyerek maden işleme merkezine getirmiştir (BOA, C.DRB 1276).

Maden için gerekli olan kütükler çeşitli alanlarda kullanılmıştı. Nitekim kal kütüğünden cevherlerin işlenmesinde faydalanılmıştır. Yine ocakların sağlamaştırılması için *mağara ağacı*¹² olarak tarif edilen ağaçlar kullanılmıştır. Bunların yanında maden emini konağı, mahzenler ve madenci odalarının yapımında da keresteye ihtiyaç duyulmuştur (BOA, MEDAD 8: 633-1).

Madenin kütük ihtiyacı tedarik edilirken çeşitli sorunlarla da karşılaşmıştır. 5 Şubat 1792 tarihli maden emini ile Belviran ve Seydişehir kadılarına gönderilen emirde, madene bağlı kazalardan aynen alınan kömür ve kütük hizmetinin Bozkır madeni emini Aydınli Mehmet döneminde Seydişehir ve Belviran kazalarından aynen alınmadığı, *tam'ı hâm tabi'iyet ve kas'an i'mal ve idare-i maden ahalilerine adem-i sulûk birle bedele kat' ve bedelini tahsil ve ahz ile hem ma'den-i mezburu ferîn-i sedd ve ta'fil ve hem fukarâ-yı ra'iyeti bu vecihle tecrîm eylediği ihbâr ve inhâ olunmağın* denilerek, bu nedenle hem halkın zor durumda kaldığı hem de madenin imali için gerekli olan kömür ve kütüğün temini konusunda sıkıntı yaşandığından kazaların aynen kömür ve kütük teslim etmeleri gerektiği bildirilmiştir (BOA, MEDAD 9: 196-1). Kütük temininde karşılaşılan bir diğer sorun ise kömürde olduğu gibi, kütüğün fırınla-

¹² 4 Ocak 1788 tarihinde, Keban madeninde yeni ortaya çıkarılan cevherin imali için kalhane kütüğü ve mağara ağacı lazımdı (BOA, MEDAD 9: 25-1; BOA, C.DRB 864).

ra beş altı saat mesafede olan yerlerden tedarik edilmesinin fırınların masraflarını artırmasıydı (BOA, MEDAD 8: 653-1).

Madene bağlı kazalardan aynen alınan kömür ve çakılcı gibi görevler içinde kütük görevi de bulunmaktadır. Bazı kazalar aynı olan bu görevleri yapmadıkları durumlarda nakdî bir bedel ödemişlerdi. Fakat bu miktarların genel toplamı verildiğinden kütük karşılığı alınan ücret tespit edilememiştir¹³ (BOA, MEDAD 9: 215-1). Bozkır madeni fırınları için tedarik edilen kütüklerin teslimi esnasında, bu işle görevli kişilere ücretleri, maden emini tarafından ödenmiştir (BOA, MEDAD 9: 171-1). Madenin kütük ve kömür ihtiyaçları emanete bağlı kazalardan tedarik edildiği için bu idari yapıya bağlı kazalar ile bunların yükümlülükleri ayrıntılı şekilde aşağıda incelenmeye çalışılacaktır.

2. BOZKIR MADENİNE BAĞLI KAZALAR

Madencilik faaliyetlerinin aksamadan devam etmesi için gerekli olan kömür ve kütüğün temin edilebilmesi, sermaye sorununun halledilmesi gibi amaçlarla bazı kazalar madene bağlanmıştır. Bozkır madeni ilk açıldığında madenin kömür ihtiyacını karşılamak için Bozkır ve Belviran kazaları maden emaneti idaresindeydi (KŞS 100: 190-2; BOA, MEDAD 1: 756-1). Bu iki kaza, madenin kömür ihtiyacını tedarik etmekle birlikte maden için gerekli amele ile madenin diğer ihtiyaçlarını da karşılamıştır (BOA, MEDAD 1: 750-3). Madene bağlı kaza ahalisi bu görevlere ek olarak cevher nakli konusunda da üzerine düşeni yapmıştır (BOA, MEDAD 1: 754-3). Kısaca belirtmek gerekirse madene bağlı kazaların halkı, madenciler için gerekli malzemelerin tedarik edilmesinden başlamak üzere, ocaklardan cevher çıkarılması, çıkarılan cevherin Siristat'a nakledilmesi ve fırınlarda ayrıştırılması ile kurşunun Alanya İskeleyi'ne nakledilmesinde görev almıştır.

Bozkır madenindeki fırın sayısının artması sonucu¹⁴ Bozkır ve Belviran kazalarının maden için ihtiyaç duyulan kömürü karşılayamaması üzerine 1778 yılında Seydişehir kazası da madene bağlanmıştır (BOA, MEDAD 8: 621-2). Fakat bu gerekçeyle madene bağlanan Seydişehir kazasının dağlarında ağaç olmaması nedeniyle senede üç taksitte ödemek üzere 4.000 kuruş

¹³ Fırınların ormanlara uzaklığı, kütüklerin fırınlara nakil ücreti ve her fırında kullanılacak kütük cevherin durumuna göre değişmekle birlikte diğer madenlerdeki fiyatlar şöyle tespit edilmiştir: Karaton madeninde 1772-73 yılında odunun 1,5 çekiden ziyadesi sekiz paraydı (BOA, D.BŞM.DRB 14/33). 1837 yılında Gümüşhacıköy madeninde kal ocaklarında kullanılacak kütüğün her yüküne madencilerin 10'ar para vermesi kural olduğundan bu miktar emine gelir olarak kaydedilmiştir. Bu madende 3.600 yük kal kütüğü ikişer kuruştan hesap edilmiştir (BOA, HH.d 13823: 1). 1842 yılında, Balya madeninde, kütüğün her biri 40 para olmakla birlikte bu meblağın dört parası madenciler tarafından verilirken, odunun ise arabası 200 para olarak hesap edilmiştir (BOA, DRB.d 1037).

¹⁴ Fırın sayısı beş iken yedi olmuştur.

kömür bedeli vermek isteyen kaza ahalisinin isteği, kömüre olan ihtiyaç nedeniyle kabul edilmemiştir (BOA, MEDAD 1: 621). Daha sonraki yıllarda ise bu isteğin kabul edildiği, madenin 1785 yılında kapatılması sırasında görülen geçmiş yıllara ait hesap kayıtlarından anlaşılmaktadır (BOA, MAD.d 7873: 109; KŞS 64: 115-1).

Yerleşim yerlerinin Bozkır madenine bağlanması, hep kaza statüsünde olmakla birlikte bu genellemenin tek istisnası, Aladağ kazasına bağlı Eşenler, Habiller, Gaziler, Yağcılar, Sarıhacılar, Ömeroğlu ve Mahmudcalar adlı yedi köyün madene bağlanmasıydı. Ayanların zulmünden dolayı madene bağlanan bu köylerin vergilerini emin vasıtasıyla ödemeleri şartıyla *hükümetleri ma'dene zam* olunmuştur (BOA, MEDAD 8: 629-3). 8 Ekim 1779 tarihinde üzerlerine düşen maden hizmetlerini yapmaları istenen bu köyler madene bağlanmıştır. 2 Haziran 1780 tarihinde ise madene bağlanma sonucu vergi ve masraflar konusunda karışıklıklar çıkacağını belirten bu köylerin halkının, madenden çıkarılarak Karaman valilerinin *taht-ı hükümetlerinde* olma talepleri kabul edilmiştir (BOA, MEDAD 8: 634). Çok kısa bir süre madene bağlı kalan bu köyler dışında madene köy statüsünde bağlanan başka bir yerleşim yeri tespit edilememiştir. Burada önemli olan nokta ise adı geçen köylerin, madene bağlandıktan sonra, hükümetleri yani yönetimleri de madene bağlanmış ve çeşitli görevleri maden emini tarafından yapılmıştır. Bu durum, maden emanetinin serbestiyetini göstermesi açısından önemlidir. Zira bu köylerin vergi ödemedeki karışıklıklar yüzünden tekrar Karaman valisinin yönetimine girmeleri bunu ispat etmektedir. Madene bağlı olduğu dönemlerde köylerin vergileri maden emini tarafından toplanmakta ve hiçbir görevli bu duruma karışmamaktaydı.

Kaza ahalisinin madene bağlanma talebi olduğu gibi bu durumun tam tersini isteyen kaza halkı da vardır.¹⁵ Hatta bazı kazaların madene bağla-

¹⁵ Alanya, Manavgat, İbradı kazalarının kadıları 29 Ağustos 1799 tarihinde, Bozkır madeni emini Abdülhalim'in *kazaları madene ilhak ettirdim* dediği yönündeki iddialarına, arazilerinin dağlık ve ziraatin az olması nedeniyle insan ve hayvan kuvveti fazla olmadığından madene bağlanırlarsa perişan olacaklarını dile getirmişlerdir (BOA, C.DRB 2162). Alanya sancağının Bozkır madenine bağlanması için maden emini olan Abdülhalim'in konuyla ilgili yazdığı sahte arzlar üzerine tedibi istenilmiş ancak tembih edilmiştir. Ancak bundan sonra böyle bir şey olursa tedib ve tenkil edileceği, *bundan sonra livâ-i mezbûru ma'den-i merkûmeye ilhâk sevde'sıyla lisâna götürür isen ve kâl ve kaleme alur isen te'dib ve tenkilinde*, şeklinde emine bildirilmiştir (BOA, MEDAD 9: 223). Madene bağlama talebine karşılık Alanya sancağı ahalisinin verdiği tepki ise şöyledir: *...Alaiye sancağı garib ve civar olmak takribiyle maden-i mezbûre ilhâk eylemek dâ'yesiyile ahâlisini şimdiye kadar ikiyüz kiseden mütecâviz hasârata kes-i kâr eylediğinden başka bu defa dehi ahâli-yi kazâyı ihzâr sevde'sıyla livâ-yı mezbûru ma'den-i mezkûre ilhâk için tertib eylediğün sahte arz ve mahzarlara itibâr olunmamasını livâ-i mezbûr mutasarrıfı mirmirân İbrahim Paşa dâme iclâlehü tarafından bâ-tahrîrât ve livâ-i mezbûr ahâlisi câniblerinden bâ-mahzar...* "Darbhâne-i Âmirem nâzır Ahmed Şakir dâme mecdühü tarafından isti'lâm olundukda sen livâ-i mezbûrun ma'den-i merkûme rabt olunmasını şimdiye kadar nâzır-ı mûmâ ileyh tarafına çend defa tahrîr eylemekle livâ-i mezbûrun

nılmak istendiği gibi asılsız haberler de ortaya çıkmıştır. 17 Mart 1785’de Pirluganda kazası için bu şekilde bir bilgi ortaya çıkınca, kaza ahalisi fakir olduklarını ve hayvanlarının olmadığını söyleyerek madene bağlanmak istemediklerini bildirmişlerdir (BOA, MEDAD 8: 683-1). Yapılan tahkikat sonucu kazanın madene bağlanmasının mümkün olmadığı belirtilmiş ancak bu haberlerin çıkması da engellenememiştir. Zira ayanlık iddiasında olanlar ya da Bozkır’da bulunan şeyh gibi kimseler, madenin varlığını kendi lehlerine kullanmaya çalışmışlardır.

Bozkır madeninin 26 Ekim 1787’de yeniden açılmasıyla birlikte eskiden olduğu gibi Bozkır, Belviran ve Seydişehir kazaları madene bağlanmıştır (BOA, MHM.d 184: 255-1; BOA, C.DRB 264; BOA, C.DRB 2636). 29 Mart 1788 tarihinde ise Kırılı ve Göçü kazaları da Karaman valilerine verilen *imdad-ı hazeriyye ve seferiyye* ile *mütesellimlik mahiyesinin* emin vasıtasıyla toplanarak ilgililere teslim edilmesi şartıyla madene bağlanmıştır (BOA, MEDAD 9: 176-1; KŞS, 65: 95-1). Madene bağlı kazaların sayıları zaman içerisinde, çeşitli nedenlerle artıp eksilmiştir. Madene bağlı kazaların artmasının temel nedeni bol ürün elde etme düşüncesi ile madenin kömür ve kütük ihtiyaçlarını karşılamaktı (BOA, HAT 204/10649). Bağlı kaza sayısının azalması ise madendeki fırın sayısının azalması ya da bazı kazaların Üsküdar ocağına bağlanması gibi nedenlerle olmuştur.

3 Aralık 1796 tarihinde ise Beyşehir ve Kaşaklı¹⁶ kazaları nakdî bir yükümlülük ile madene bağlanmıştır¹⁷ (BOA, MEDAD 9: 215). Kazaların bağlanmasıyla madenin sermaye ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Beyşehir mutasarrıflarına tahsis olunan bu kazaların madene bağlanmasının bir diğer

ma'den-i mezkûra münâsib ve lüzûmu olmayub...” (BOA, MEDAD 9: 223) diyen nazır, Alanya sancağının madene bağlanmasına gerek olmadığını ortaya koymuştur

¹⁶ Diğer adı Yenişar’dır (BOA, DRB.d 156: 53-1). Beyşehir sancağına bağlı Kaşaklı ve Yenişehir adı verilen iki nahiyeh tahrirlerde geçmektedir. Yenişehir nahiyesinin merkez köyü Yenice olup, bölge Beyşehir Göllü’nün batı kısmıyla Anamas Dağları arasındaki küçük bölgeyi kapsamaktaydı. Kaşaklı nahiyesi ise Yağan ve Yenişehir nahiyeleri arasında küçük bir sahayı ifade edip, merkez köyü Ada-köyü’dür (Erdoğan, 2006: 74-75). 1843 yılında Beyşehir sancağı kazaları arasında Yenişar ve Kaşaklı adlarına rastlanmaktadır (Muşmal, 2005: 68).

¹⁷ Beyşehir sancağında vâkî kazalardan Seydişehri ve Kırılı ve Bozkır ve Göçü-i Kebir kazaları ahâllerinin kadîmden Karaman valisine ve sancak mutasarrıflarına viregeldikleri imdâd-ı hazeriyye ve seferiyye ve mütesellimlik mahiyesi ve mukayyedât-ı sâ’ireleri her ne ise kemâ fîs-sâbık ma’den emini olanlar ma’rifetle mahallerine edâ ve teslim olunmak vesâ’ir evâmîr-i ‘aliyye vârid olan tekâliflerini dahi öteden berü nevehile edâ idgelmişler ise yine ol-vehile edâ itmek şartıyla mukaddemâ Bozkır ma’denine merbûtl olduklarında bu defa Beyşehir ve Yenişar nâm-ı diğer Kaşaklı kazalarının dahi inhâ ve istid’â olunduğu üzere ma’dene rabt ve ilhâk olunmasını istizânını hâvî takdîm olunan takrîr taraf-ı hazret-i sadâret-penâhiden ‘atebe-i ulyâ-yı mülûkâneye lede’l-‘arz ber-müceb-i takrîr ilhâk olunub ziyâde ocak işletmek ve ma’den i mâline dikkat olunmak şartlarıyla hatt-ı hümayun çıktığı belirtilerek Karaman valilerine verilen imdad-ı hazeriyye ve seferiyyenin maden emini tarafından toplanarak vali tarafına gönderileceği Beyşehir ve Yenişar kazalarının ahâlleri madene bağlanma karşılığında her yıl kömür, kütük kesen, çakılcı bedeli ve imdad-ı menzil olarak 6.000 kuruş ile sancak mutasarrıfına verilen 2.990 kuruş hazeriyye maden eminine gelir olarak kaydolunduğu ve öteden beri Karaman valilerine verilen hazeriyye ve seferiyyeleri maden emini tarafından vali tarafına teslim olunması, 30 Kasım 1796 tarihinde emredilmiştir (BOA, MEDAD 9: 125-1)

nedeni ise vüzera, mirmiran ve zabitanın yaptığı baskı ve zulümlerdi (BOA, C.DRB 2148; BOA, C.DRB 2726). Yani ahali bu baskılar neticesinde zor durumda kaldığından madene bağlanarak bu baskılardan kurtulabileceğini düşünerek böyle bir talepte bulunmuştu. Bu tarihte Bozkır madenine bağlı kazalar Bozkır, Seydişehir, Kırılı, Göçü, Beyşehir ve Yenişar/Kaşaklı kazalarıydı (BOA, C.DRB 152). Madene bağlanma işlemleri, ilgili kaza ahalipleri ve maden emininin arzı ile darphane nazırının takriri sonucu sadrazamın da bu durumu arzı üzerine bir emir çıkarılmasıyla sonuçlanmaktaydı (BOA, HAT 204/10649; BOA, C.DRB 37). Genel olarak, kaza ahaliplerinin kendilerine yapılan zulümler nedeniyle, maden emini ise fırın sayısının artması sebebiyle kazaların madene bağlanmasını talep etmekteydi. Beyşehir sancağındaki kazaların kadimden Karaman valisine ve sancak mutasarrıfına verdiği *imâd-ı hazeriyye ve seferiyye ve mütesellimlik mâhiyyesi* eskiden olduğu gibi maden emini tarafından ilgililere eda edilmek şartıyla kazalar madene bağlanmıştır (BOA, C.DRB 152).

Bozkır madenine yukarıda sayılan sebeplerle bağlanan kazalar olduğu gibi çeşitli nedenlerle maden emanetinden çıkarılan kazalar da vardı. Madene bağlı kazaların madenden çıkarılmasının ilk örneği 1801 yılında olmuştur. Buna göre Seydişehir¹⁸ ve Kırılı kazaları¹⁹ maden emanetinden çıkarılarak Üsküdar ocağına bağlanmıştır (BOA, *MHM.d* 214: 125,126; BOA, C.ML 2724). 1802 yılında ise Beyşehir, Yenişar ve Göçü kazaları madenden çıkarılarak Üsküdar ocağına bağlanmıştır. Bu kazaların Üsküdar ocağına bağlanmasının temel nedeni, ocağın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak (BOA, *MAD.d* 8572: 468-1) ve bu kazalardan asker tedarikini²⁰ sağlamaktı (BOA, *MKM.MHM.d* 4: 20). Devlet, asker tedariki konusuna öncelik verdiği için böyle bir yola başvurulmuş olmalıdır.

28 Kasım 1806 tarihli hükümde, madene bağlı kazaların Bozkır, Seydişehir, Kırılı ve Göçü Kebir kazaları olduğu, Beyşehir ile Kaşaklı kazalarının da eski şartlarıyla tekrar madene bağlandığı görülmektedir (BOA, C.DRB 2042). Fakat Beyşehir sancağı 27 Kasım 1808 tarihinde Bilanlı Mustafa Ağa'ya tevcih olunurken, 8 Ocak 1809'da Bozkır madeni ve Alanya sancağı vezir İbrahim Paşa'ya tevcih olunmuştur (BOA, D.DRB. THR 50/2).

¹⁸ Seydişehir kazası Üsküdar ocağına bağlanmış olsa da bazı işleri yine maden emini tarafından yapılmıştır. Kazada ayanlık iddiasında olan Çopur Kadı isimli kişinin çıkardığı karışıklıkların önlenmesi ve diğerlerine örnek olması için çavuş mübaşeretıyla Magosa'ya sürgün edilmesi maden eminine, 5 Eylül 1801 tarihinde emredilmiştir (BOA, C.DRB 2423).

¹⁹ Bu iki kazanın madenden çıkarılması ile ilgili ayrıca bk. BOA, C.AS 22824; BOA, C.AS 38021.

²⁰ Belli sayıda asker göndermek şartıyla Üsküdar ocağına bağlanan kazalardan ocağa gelenlerin isimleri defterlere yazılmış ve vergilerden muaf tutulmuşlardır. Bu askerlerin bir sene ocaкта ikamet edeceği, ocaқта kalanların onbaşı, yüzbaşı ve binbaşı olarak maaş alabileceği ve yaşlı olanlara *tekaüdük* maaşı verileceği belirtilmiştir (BOA, C.DRB 711).

Zaman içinde madene bağlanma ve madenden ayırma işlemleri devam etmiştir. 1809 yılında sadece Bozkır ve Belviran kazaları madene bağlıydı (BOA, *D.DRB.HAT* 15/42). Fakat kısa bir süre sonra, maden emininin madene bağlı kazaların sadece bir fırının ihtiyacını karşılayabileceğini ve Beyşehir sancağındaki Beyşehir, Kırılı, Yenişar-Kaşaklı, Göçü ve Seydişehir kazalarının her birinin bir fırının kömür, kütük, amele ve cevher nakli gibi şartlarla Bozkır madenine bağlanmaları yönündeki arzı, kabul edilerek bu kazalar da madene bağlanmıştır (BOA, *C.DRB* 730; BOA, *C.DRB* 1686). 20 Şubat 1810 tarihinde, kendilerine zulüm yapıldığını belirten Beyşehir ahalsinin bu isteği kabul edilmişken, 19 Temmuz 1810'da ise Beyşehir kazaları yeniden mirmiran mansıbına dahil edilmiştir (BOA, *DRB.d* 970). Burada madene yeniden bağlanma nedeni olarak yeni maden ocaklarının açılması ileri sürülerek bu kazalar eski şartlardaki haliyle madene bağlandı.

Bozkır madeni emanetine kazaların bağlanma talepleri sonraki yıllarda da devam etmiştir. 24 Temmuz 1817 tarihinde Beyşehir, Kırılı, Yenişar ve Seydişehir kazalarının madene bağlanma isteği, madende sadece bir fırının işletilmesi ileri sürülerek reddedilmiştir. Ancak külliyetli cevher çıkarsa bu kazalar²¹ madene bağlanabilecekti (BOA, *HAT* 765/36091.K). 1 Kasım 1821 tarihinde kazaların madene bağlanma isteği yine reddedilmiştir. Bu dönemde madene bağlı kazalar Bozkır ve Belviran'dı. Madende bir fırın işletildiğinden dolayı bu iki kaza, maden için gerekli ihtiyaçları karşılamada yeterli görülümüştür (BOA, *D.DRB.HAT* 15/42). Tabi burada madene bağlanmak istemenin temel sebebi vergiden *halas* olmak yani bazı vergilerden muaf olmaktı.²² Zira madene bağlanmak isteyen kazaların bu taleplerinin devam ettiği görülmektedir. Örneğin, Göçü kazası ahalsi madene bağlanma isteğinde bulunmuş olmasına rağmen, eğer bu kaza madene bağlanırsa bu durumun diğer kazaların serzenişine sebep olacağından bu istek reddedilmiştir (BOA, *DRB.d* 1044). Kazaların madene bağlanmak istemelerinin bir başka nedeni ise vezir ve mirmiran gibi görevliler için kaza halkından bazı kişilerin evlerinden çıkarılarak üç beş kişinin bir evde toplanmasıyla, boşaltılan evlerde bu görevlilere konak oluşturulmasıydı (BOA, *HAT* 765/36091.O). Dolayısıyla madene bağlanıldığı zaman, maden emini Bozkır'daki konağında oturduğundan böyle bir durum söz konusu olmayacak, bununla birlikte maden kazası olduklarından bu ahalinin bütün işleri maden emini tarafından takip edileceğinden ehl-i örf taifesi de onlara karışamayacaktı.

²¹ Bu kazaların madene bağlanmak istemesiyle ilgili ayrıca bk. BOA, *HAT* 765/36091.Ö,M,N,L,P,J.

²² Muaf olunan vergiler hakkında bk. Şafakçı, 2013: 96-106.

Bozkır madeninin açılışından itibaren madene sürekli bağlı olan kazalar Bozkır ve Belviran kazalarıydı. Nitekim Mart 1839'dan itibaren cevherin tükenmesi nedeniyle madenin kapatılmasına karar verildiğinde, bu kazalardan maden için alınacak paralar önceki senelere mukayese edilerek hesap edilmiştir (BOA, DRB.d 1041; BOA, DRB.d 1027). Bozkır madeni emanetine bağlı bu iki kazanın madenin açılışından kapatıldığı tarihe kadar madene bağlı kalmasını, cevher mağaralarının büyük kısmının bu iki kazada bulunması ile madene ait fırınların bulunduğu Bozkır kazasının merkezi konumundaki Siristat kasabasına bu kaza köylerinin yakın olması gibi sebeplerle açıklamak mümkündür.

3. Madene Bağlı Kazaların Aynı ve Nakdî Yükümlülükleri

Bozkır madenine bağlı kazalardan bazıları madenin kömür ihtiyacını karşılarken bazıları da, işlenen fırın sayısının az olması ya da ilgili kazaya ait dağlarda ormanların az olması gibi sebeplerle madene sermaye olmak üzere kömür bedeli vermişlerdir. Madene ait bazı görevleri yapmak için Bozkır madenine bağlanan kazalar, genel olarak Beyşehir sancağı²³ kazaları ile Konya sancağına bağlı Belviran kazası idi. Bu kazaların madene bağlanmasının temel nedeni, madenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Bozkır Madeni Emaneti adı verilen idari yapıya olan yakınlıklarıydı.

3.1. Bozkır Kazası ve Köyleri

3.1.1. Bozkır Kazası

Bozkır kazası ahalipleri, madenin açıldığı ilk yıllarda, madene ait her ne görev olursa yapacaklarını, hangi mekan, bahçe ve bağ ile konaklarında bile maden çıksa muhalefet etmeyeceklerini söyleyerek bu durumu baş muhasebeye kaydettirmişlerdi (BOA, D.BŞM.DRB 15/3). Buradan hareketle madenin açılmasına taraftar olduğu anlaşılan Bozkır kazasının madenle ilgili görevleri şunlardı: Kazanın hissesine maden-i hümayun hizmeti için levazımatıyla birlikte yedi menzil bargiri (at)²⁴, iki nefer sa'i (postacı) düşerken Bozkır kazasının 32 köyü kömürcü²⁵ olarak kaydedilmişti (BOA, C.DRB

²³ Beyşehir sancağına bağlı kazaların XVI. yüzyıldaki durumu için bk. Erdoğan, 2006. Bu kazaların XIX. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik yapısı için bk. Muşmal, 2005.

²⁴ Bazı belgelerde bu bargir sayısı iki olarak verilmiştir (BOA, MEDAD 8: 681-1; KŞS 64: 115-1). Menzil bargiri olarak bahsedilen hayvan atıdır. Bununla birlikte Bozkır kazası ahalisinden madene sermaye olmak üzere, 1777 yılında, 11.961 kuruş 36 akçe toplanmıştır (BOA, D.BŞM.d 4702: 4). Bu meblağın içinde kazanın masrafları ile diğer hususlar da vardı.

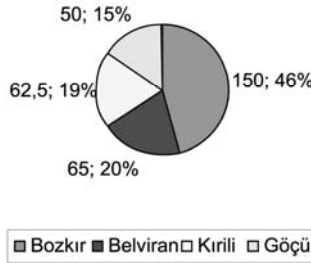
²⁵ 2 Ocak 1778 tarihinde kazaya bağlı köylere düşen balta miktarı şöyleydi: Akkilise balta 13, Sinandı balta 13, Avdan balta 9, Sopran balta 9, Yalılıyük balta 8, Ahırlı balta 10, Dere balta 12, Çat balta 8, Siristat balta 7, Fât balta 8, Meyre balta 8, Akçapınar balta 4, Aliçerçi balta 4, Eldoğan balta 4, Bozdan balta 3, Bademli balta 5, Kayacık balta 2, Tahir Çiftliği balta 3, Saray balta 1, Balıklava balta 2, Kozağaç balta 2, Sazlı balta 2, Özikebir balta 1, Özisağır balta 1, Sandı balta 1, Paşa Çiftliği balta 1, Kuruçay balta 6, Gündüğün balta 1, Arvana balta 2. yekün: balta 150. (BOA, MEDAD 8: 607-2; 619-1). Köy ismi Fat olan köy

2421). Bu köyler arasında bulunan Hisarlık ve Kazıkdere köyleri madenin kal kütüğü ihtiyacını karşılamıştı (BOA, MEDAD 8: 607-2). Birçok belgede kömür ve kal kütüğü ile görevli Bozkır köylerinin sayısı 32 olarak geçmekle birlikte uygulamada bu sayı 31'di (BOA, MAD.d 7873: 109).

Bozkır kazası köyleri, 150 baltacı ile madenin kömür ihtiyacını karşılayacak, bunun yanında madenin diğer hizmetlerini de yapacaklardı (BOA, C.DRB 1058; Grafik 1, 2, 3). Bu 150 baltanın her baltası, haftada 100 kıyye kömür hark (yakma) eyleyecek ve kömürün her 100 kıyyesi 60 akçe olmak üzere fırınların buldukları mahalle nakledecekti. Köylerden ikisi ise kal kütüğü teminine tahsis olunmuştu. Bunlardan başka mağaralar kazılması ve cevher çıkarılması işleri de kaza ahali tarafından yapılacak ve çakılçı namıyla amele gerekirse kazadan tedarik edilecekti (BOA, C.DRB 2421; BOA, MEDAD 8: 658-2). Madene ne kadar amele ihtiyaç olursa günlük 20 akçe ücret karşılığında, yine kazadan karşılanacaktı (KŞS 64: 115-1).

Grafik 3: 1787-1801 Yılları Arasında Kömür Görevinin Kazalara Dağılımı (Balta Olarak)

Kazanın sancak mutasarrıfına verdiği hazeriyeye akçesi miktarı olan 400 kuruş, maden eminine verilmek suretiyle madene gelir olarak kaydedilmişti (BOA, DRB.d 156: 53-1; BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37). Bütün bu görevler ile birlikte ocaklardan çıkan cevherin Bozkır'a, o gün kullanılan adıyla Siristat'a, taşınması işinde de görev alan Bozkır kazası ahali, madenin kapalı olduğu dönemde Bozkır madeninde bulunan kurşunu da Alanya İskelesi'ne götürmüştür. 26 Haziran 1787 tarihinde, Bozkır kazası hissesine düşen 650 kıyye 30 dirhem kurşun kaza ahali tarafından madenden iskeleye nakledilmiştir (BOA, C.DRB 3041). Madene bağlı oldukları gerekçesiyle

Fart olmalı; Bozdan ise Bozdam olmalıdır. Bununla birlikte kömür işiyle görevli köy sayısı 32 değil, 29'dur. Bu köyler arasında bulunan Hisarlık ve Kazıkdere köyleri madenin kal kütüğü ihtiyacını karşılamıştı (BOA, MEDAD 8: 646-1). Madenin çeşitli hizmetlerinden muaf olan Karacaardıç köyüne balta yazılmadığı da dikkate alınırsa, o zaman köy sayısı 32 olmaktadır.

kurşunun Alanya İskelesi'ne nakline *izhâr-ı acz* eyleyen kazadan, kurşunun lüzumundan dolayı kaza hissesine düşen devenin gönderilmesi istenmiştir (BOA, MEDAD 8: 648-2).

Madenin kapatılması üzerine madencilerin borçları madene bağlı kazaların ahalisine paylaştırılmıştır. Yani maden kapansa bile bağlı kaza halkı çeşitli hesapları ya da borçları kendi üzerine almıştır. Madenin ilk kapatıldığı tarihlerde, madencilerin darphaneye olan 23.503,5 kuruş borçlarını ödemeyeceğinden dolayı madene bağlı kazalar halkından Bozkır kazası 8.503 kuruş, Belviran kazası 7.500 kuruş ve Seydişehir kazası 7.500 kuruş vererek bu borcu ödemeyi kabul etmişlerdi (BOA, C.DRB 2831).

Bozkır kazasından, 1837 yılında, *ceyb-i hümayûn* malı gümüş ve kurşun zamâimi ve maden masrafı için 192.000 kuruş iki taksitle toplanmıştır. Madenin kapatılması üzerine ise bu rakamdan 20.000 kuruş affedilerek kazanın diğer madenlere sermaye olmak üzere 172.000 kuruş ödemesi talep edilmiştir. Yine 1837 yılında *hil'at bahâ*²⁶ adıyla kazaya bağlı köylerden 71.000 kuruş iki taksitle tahsil edilirken 1839 yılında bu rakam üzerinden 21.000 kuruş affedilerek 50.000 kuruş toplanacaktı (BOA, MHM.d 253: 213; BOA, C.DRB 1712; BOA, DRB.d 1027). 1837 yılında iki taksitle 20.000 kuruş mağara masrafı ve 8.372,5 kuruş kömür bedeli de kazadan toplanmıştır. Madenin kapatılması nedeniyle kömür bedeli affedilmiştir. Bozkır kazasına bağlı köylerden yılda bir defa cevher bedeli olarak 1.571 kuruş ile çakılcı aylığı olarak 3.525 kuruş toplanırken yine 1838-1839 yılında her ikisi de affedilmiştir (BOA, MHM.d 253: 213; BOA, C.DRB 1712). Yani 276.468,5 kuruş ödeyen kaza ahalisinin madenin kapatılması üzerine bu miktardan 34.468,5 kuruş affıyla iki taksitle ödeyeceği toplam miktar 242.000 kuruştur (BOA, C.DRB 1712).

Bozkır kazasına bağlı köyler, madene ait yükümlülüklerini yerine getirmek zorundaydı. Ancak madene bağlı köylerin birkaçı, bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusunda diğer köylerden farklı özelliklere sahipti. Bu anlamda maden işlerinden muaf olduğunu iddia eden, maden hizmetinde madenci olarak görev alan ya da kömür tedarikini kayıklarla yapan köyler şunlardı:

3.1.2. Yalılıyüyük Köyü

Bozkır kazasına bağlı Yalılıyüyük köyü, başlangıçta madene sekiz balta ile görevlendirilmişken daha sonraki yıllarda, 16 Nisan 1835 tarihinde, madenin kömür ve kütük ihtiyacını karşılamıştır. Bu hizmet karşılığında Seydişehir Gölü'nden birkaç kayık tedarik ederek, lazım olan kömür ve kütük-

²⁶ Hil'at bedeli, hil'at giyecek kadar önemi olmayan kişilere elbise yaptırmak için armağan olarak verilen para yerine kullanılan bir tabirdi (Devellioğlu, 1999: 370).

lerini kayıklar ile ezelden beri karşı yakadan köy tarafına nakletmişler ve oradan hayvanlarına yüklemek suretiyle madene ulaştırmışlardır (BOA, C.DRB 1276). Bu bilgi madenin kütük ihtiyacını karşılayan köylere ekleme yapıldığını göstermektedir ki bunun nedeni diğer iki köyde ağacın azalması ya da kütük tedarik edilecek ormanın uzaklaşması olabilir.

3.1.3. Kazıkdere Köyü

Kazıkdere²⁷ köyünün ismi bir belgede *karye-i Gerez nam-ı diğer Kazık* diye geçmiş olmakla birlikte, yine aynı belgenin içinde Kazıkdere nahiyesine bağlı Gerez köyü adı kullanılmıştır (BOA, C.EV 23538). Bozkır kazasına bağlı Kazıkdere köyü ahalisi maden ilminden anladıklarından dolayı maden ocaklarından cevher çıkarmakla görevlendirilmişlerdir (BOA, C.DRB 560). Zira bölgede XVI. yüzyılda bir demir madeni köylüler tarafından işletilmişti. Kazıkdere köyü ahalisinin madende görevlendirilmesinin bir sebebi de cevher çıkarılan ocaklara yakın yerde bulunmaları olmalıdır.

3.1.4. Karacaardıç Köyü

Bozkır kazasına bağlı Karacaardıç köyünden Şeyh Bedrettin²⁸ evladından Şeyh Muhammed arzında, Bozkır kazası madene bağlanınca madene hizmet için köylerinin baltaya dâhil olunmayıp, şeyhin evlatlarından olduklarından bütün vergilerden muaf olduklarını iddia etmiştir. Hazine defterleri incelenince kazanın 31 köyünün madenin kömür hizmetine tayin edildiği ancak Şeyh Bedrettin evlatlarının diğer vergilerden muaf olduğu gibi balta hizmetinden de muaf olduğu, 8 Aralık 1779 tarihinde, belirtilmiştir (BOA, MEDAD 8: 632-2). Fakat bu muafiyetin bazen anlaşmazlıklara dönüştüğü görülmektedir. Zira bu şeyhin neslinden gelen kişilerin, 1682 tarihli emirle vergiden muaf olduklarını ve muafiyetin baltacılığı da kapsadığını iddia etmesi üzerine bu meselenin Bozkır'da görüşülmesi için maden emini ve kadıya 11 Eylül 1819 tarihli emir gönderilmiştir (BOA, DRB.d 1044). Karacaardıç köyü ahalisinin balta görevinden muaf olduğu iddiası, bu tarihte madenin açılışında köylere tevzi edilen balta görevinin devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Zira madenin açılışında madenin kömür ihtiyacından sorumlu köylere yapılan tevezilerde belirtilen balta sayısı daha sonraki dönemlere ait kayıtlarda geçmemektedir. Bu muafiyet iddiası madenin

²⁷ Bozkır kazasının arazisi üç kısma ayrılmaktadır. Dağlık kısmına "Kazık Dere", ova kısmına "Yazı Kolu", hem dağlık hem de ovalık kısmına "Belviran" denilmekteydi (Dr. Nazmî, 1922: 116). 1831 yılı nüfus sayımında ise Bozkır kazasına bağlı Kazıkdere nam-ı diğer Dedemli köyü ifadesi kullanılmıştır. Bu tarihte Kazıkdere köyünün mahalleleri Dolhanlar, Gezlevi, Gerez, Fakılar ve Söğüt olarak sayılmıştır (BOA, NFS.d 3341: 11).

²⁸ Şeyh Bedrettin hakkında geniş bilgi için bk. Hamit Şafakçı, Bozkırlı Şeyh Bedrettin'in Hayatı, Türbesi ve Vakıfları, *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Konya 2013, s. 467-486.

ikinci açılışında yapılan balta hisselerinin madenin kapanmasına kadar devam ettiğini de göstermektedir.

3.2. Belviran Kazası ve Köyleri

3.2.1. Belviran Kazası²⁹

Madenin açılışından kapanışına kadar geçen süreçte Bozkır kazası ile birlikte sürekli madene bağlı olan Belviran kazası hissesine 65 balta³⁰ tayin edilmiştir. Kaza halkı, bu balta miktarı ile madenin kömür ihtiyacını karşılarlarken madene ait diğer görevleri de yapmıştır (BOA, C.DRB 1058; Grafik 3). Bununla birlikte madene kömürün nakledilmesi ve ilgilere teslimi de kazanın görevleri arasındaydı (BOA, C.DRB 2421). Kazaya bağlı 33 köy madenin kömür tedariki ile görevlendirilmiştir (BOA, MAD.d 7873: 109). Bu köyler belirtilen miktar balta hesabı üzere madene kömür tedarik ederdi. Fakat Belviran kazasından aynı olarak alınan kömür ve amele yerine bazen maden emninlerinin bu görevler yerine bedel aldıkları da olmuştur. Ancak sadece Bozkır kazasından elde edilen kömür, madenin kömür ihtiyacını karşılamadığından dolayı Bozkır ahalisi, 1814 yılında Belviran kazasının da kömürü aynı olarak eda etmesini istemiştir (BOA, DRB.d 970). Bu uyarılara rağmen 1815 yılında Belviran kazasından yine kömür bedeli üç taksitle toplanmıştır (BOA, MHM.d 236: 177).

Belviran kazasından, 1837 yılında, *ceyb-i hümayun* malı gümüş ve kurşun zamâmi ve maden masrafı için iki taksitle 92.000 kuruş toplanırken, *hil'at bahâ* adıyla 27.800 kuruş yine iki taksitle tahsil edilmiştir (BOA, MHM.d 253: 214; BOA, C.DRB 1712; BOA, DRB.d 1027). Bu toplam miktardan madenin kapatılması üzerine 7.800 kuruşu affedilerek toplam 112.000 kuruşun iki taksitle toplanması emredilmiştir (BOA, DRB.d 165; BOA, DRB.d 1041). Bu meblağlar kazanın madene yaptığı katkısı göstermektedir.

3.2.2. Bolad ve Gederet Köyleri

Bozkır madenin kömür ihtiyacını karşılamak için Belviran kazası köylerinden Bolad köyüne beş ve Gederet köyüne altı balta hisse yazılmıştır. Fakat bu köylerin halkı, bazı eşkıyanın tahriki ile maden hizmetlerinden kömür, cevher nakli ve amele malzemesi gibi görevleri yapmaya muhalefet

²⁹ Belviran kazasındaki tekke ve zaviyeler hakkında bk. Hamit Şafakçı, Belviran Kazası Tekke ve Zaviyeleri (1476-1876), *Vakıflar Dergisi*, S. 45, Ankara 2016, s. 59-89.

³⁰ 2 Ocak 1778 tarihinde Belviran'a bağlı köylerin balta dağılımı şöyleydi: Gederet balta 6, Bolad balta 5, Yelbeği balta 2, Saraycık balta 2, Işıklar balta 1, Yeniceköy balta 1, Armudlu balta 4, Hamzalar balta 2,5, Kızılcılar balta 2, Emirler Türkmane balta 1, Turayda balta 3, Bardas balta 3, Eldeb balta 2, Karasınır balta 3, Elmasun balta 1,5, Kurukavak balta 1,5, Çiçek balta 2, Avşar balta 1,5, Tahtalı balta 1, Gelincik balta 1, Kınık balta 3, Boyalıca ve Kuzvıran balta 1, Dinek balta 3, Apasaray balta 1,5, Alibeghüyüğü balta 3, Mescidli ve Kuzvıran balta 1, Ayvalca balta 1, Aba balta 2, Akalan balta 2, Koçaş balta 1, Kozağaç balta 0,5, Sınır Ahmed balta rub', Armusun balta rub', yekün balta 65. (BOA, MEDAD 8: 609-1, 619-2). Fakat bu tevziye göre toplam 65,5 balta çıkmaktadır. Bununla birlikte Belviran kazası ahalisinden madene sermaye olmak üzere, 1777 yılında, 1.209 kuruş toplanıp maden eminine teslim edilmiştir (BOA, D.BŞM.d 4702: 4). Belviran kazasına bağlı köylerle ilgili bk. Şafakçı, 2013: 431.

etmeleri nedeniyle, bu durumun diğer köyleri de etkilemesiyle madenin olumsuz etkileneceğinden, bu gibi karışıklık çıkarıcıların isimlerinin yazılması 2 Kasım 1781 tarihli emirde dile getirilmiştir (BOA, *C.DH* 15332; BOA, *MEDAD* 8: 648-1). 27 Şubat 1781 tarihinde, Bozkır madeni emini Mustafa kaimesinde, bu iki köyün maden için üzerine düşen görevleri bazı eşkıyaların tahrikiyle yapmadığını ve bu durumun diğer köylere de sıçradığını ifade etmiştir (BOA, *C.DH* 15332).

Konya sancağı, Belviran kazasına bağlı Gederet ve Bolad köyleri, Göksu Nehri üzerindeki köprü tamiriyle görevli olduklarını belirterek tekalif-i örfiye ve şakkadan³¹ muaf olduklarını iddia etmişlerdir. Bu köyler avarız konusuna da itiraz etmişler ancak Bolad köyünün nısf ve Gederet köyünün ise bir adet ve bir rub` avarızhaneleri olduğu belirtilerek bunları ödemeleri kendilerine, 28 Aralık 1800 tarihinde, emredilmiştir (BOA, *MAD.d* 7940: 45; BOA, *MAD.d* 8575: 461-1).

Bu iki köyün, 1756-1757 tarihinde verilen emir gereği köprü tamiri karşılığında vergiden muaf oldukları ancak maden açılınca madene bağlandıkları ve üzerlerine balta tevzi edildiği şeklindeki arzlarına verilen cevapta, köprü kendilerine mahsus ise kendileri, eğer hacıların³² geçeceği yol ise kazanın bütün köyleri köprüyü onarmakla görevlidir, denilmiştir. Ama her iki durumda da bu köylerin madene bağlı olduğu hatırlatılmıştır (BOA, *DRB.d* 969). Yani maden dolayısıyla köy ahhalilerinin üzerlerine düşen görevleri yapmaları gerekmektedir.

Altı balta ile görevli Gederet ve beş balta ile görevli Bolad köyü ile ilgili sorunlar daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Nitekim Belviran kazası kadısı madenin muattal kalacağından bahsederek, bu köylerin madene bağlanmasını talep etmiştir. Bu arz üzerine gönderilen 26 Mayıs 1801 tarihli emre göre, bu köyler madene bağlanarak köprü tamirinin de kaza ahali tarafından yapılmasına karar verilmiştir (BOA, *C.ML* 4272). 1801 yılında madene bağlı bu köyler kütük ve cevher taşımakla görevli (BOA, *C.NF* 800) iken 1817 yılında ise madenin kal ocağı kütüğünü temin etmekle görevli oldukları görülmektedir (BOA, *AHK.KR.d* 29: 26-4). Daha sonraki yıllarda

³¹ Tekalif-i şakka olarak sayılan vergiler şunlardı: Yem, yiyecek, kurban akçası, selâmiye, nal baha, çizme baha, kaftan baha, tavuk baha, çubuk akçası, devriye, konak ve köçek akçesi, diyet öşrü, anbar akçası, huddâm akçası, düzenlik, otluk, ot bekçisi ile zahire mübayaası, hazeriye, seferiye, menzil akçası, mekkari bedeli gibi angaryalar sayılabilir (Orhonlu, 1990: 56). Özkaya ise vergileri şöyle sınıflandırmıştır. Tekâlif-i divâniyye veya avarız-ı divâniyye avarız, nüzul, kürekçi akçesi ve sürsattan ibarettir. Bu vergiler emlak sahibi kişilerden hane olarak alınan ve erkek sayısına göre taksimi yapılan bir vergi şekliydi. Tekâlif-i şakka ise kaftan baha, selamiye, nal baha, bayrak akçesi, devriye, konak ve göçek akçesi, tavuk baha gibi adlarla toplanmaktaydı (Özkaya, 1994: 47-48).

³² Köprü, çam ağacından yapıldığı için Çam Köprüsü diye şöhret bulmuştur. Hacıların güzergahı olduğu için ise Şam Köprüsü diye bilinmektedir (BOA, *DRB.d* 1044).

ise Bolad köyünden 2.400 kuruş ve Gederet Köyünden ise 1.700 kuruş madden *mesarif-i imdadiyyesinin* yılda iki tevzide alındığı, 26 Şubat 1822 tarihli belgeden, anlaşılmaktadır (BOA, DRB.d 1044; BOA, DRB.d 159).

3.3. Aladağ Kazası Köyleri

Aladağ kazasına bağlı yedi köyün (Eşenler, Habiller, Gaziler, Yağcılar, Sarıhacılar, Ömeroğlu ve Mahmudcalar), ayanların zulmü ve ziraat edecekleri tarlaların Belviran kazasında olması gibi sebeplerle madene bağlanma talebi kabul edilmiştir. 8 Ekim 1779 tarihinde madene bağlanan ve toplam 30 balta³³ ile madenin kömür ihtiyacını teminle görevlendirilen köyler cevher nakli ile diğer hizmetleri de yapacaktı (BOA, MEDAD 8: 629-3, 630). Bu yerleşim yerlerinde vergilerin toplanması konusunda karışıklıklar çıkması üzerine bu köylerin, 2 Haziran 1780 tarihinde, Karaman valisinin *taht-ı hükkümetlerinde* olma talebi kabul edilmiştir (BOA, MEDAD 8: 634). Bu konuda yapılan değerlendirmede madenin Aladağ kazasına bağlı bu yedi köye ihtiyacının olmadığı dile getirilmiştir. Kısa süreliğine de olsa madene bağlanan bu köylerin idari açıdan bütün işlemleri maden emini tarafından yapılmıştır. Madenden çıkarıldıktan sonra ise idari anlamdaki bu değişiklikte birlikte, bu köylerin bütün sorumluluğu Karaman valisine geçmiştir.

3.4. Seydişehir Kazası³⁴

Madene bağlanan kaza senede üç taksitle³⁵ 80 balta³⁶ hesabı üzere 4.000 kuruş³⁷ vermiştir (BOA, D.BŞM.DRB 16/47). Aynı olarak kömür vermek

³³ Eşenler 5,5, Habiller 5,5, Gaziler 5, Yağcılar 3,5, Sarıhacılar 3,5, Ömeroğlu 3,5 ve Mahmudcalar 3,5 balta olarak hesap edilmiştir (BOA, MEDAD 8: 629-3).

³⁴ Bu kazaların hangi tarihlerde madene bağlandığı yukarıda zikredildiğinden burada o bilgilere değinilmeyerek sadece kaza ahalisinin yükümlülükleri ele alınmıştır.

³⁵ Bazen dört taksitle toplanan kömür bedeli miktarının 5.333 kuruş olduğu da belgelerde geçmektedir (BOA, C.DRB 3090). Bazen de kömür, kütük ve cevher bedeli olarak verilen 4.000 kuruş iki taksitle ödenmiştir (BOA, C.DRB 37).

³⁶ Seydişehir'e bağlı köylerin 25 Ocak 1780 tarihindeki balta dağılımı şöyledir: Gevrekli balta 7,5, Karaviran balta 7,5, Çalmanda balta 6,5, Taraşçı balta 3, Akça balta 3,5, Kilisa balta 3,5, Dere balta 3, Elmesud balta 2,5, Dikilitaş balta 2,5, Göküyük balta 1,5, Nuzumla balta 1,5, Boyalı balta 1,5, Kavak balta 2, Gökçe-üyük balta 1,5, Manasdır balta 1, İncesu balta 1, Çat balta 1, Tül balta 1, Taşağıl balta 1, Yenice balta 0,5, Kurân balta 0,5, Karayunak balta 0,5, nefsi Seydişehir 26 balta yekün balta 80. (BOA, MEDAD 8: 647-2). 12 Temmuz 1784 tarihinde ise Seydişehir kazası köylerine 60 balta hesap edilirken Seydişehir kazası merkezine 20 balta hesap edilmiştir. Buna göre Seydişehir merkez mahallelerine yapılan tevziye göre, mahalle-i Ayanlar 3,5 balta, mahalle-i Ulukabu 3 balta bir rub', mahalle-i Sofuhane 2 balta 3 rub' 1 'an, mahalle-i Değirmenci 2 balta 3 rub' bir 'an, mahalle-i Cami-i Cedid 2 balta, mahalle-i Hacı Seyyid Ali 2 balta, mahalle-i Cami-i Kebir 1 balta, mahalle-i Kızılcalar 1 balta, mahalle-i Debbağhane 3 rub', mahalle-i Kiçi Kabu me'a Bâdâr 3 rub' olmak üzere 20 balta olarak hesaplanmıştır (BOA, MEDAD 8: 678-1). Bazı ayanın kaza köylerine tevzi edilen balta sayısını kendilerine göre ayarladığından bazı köylere fazla yazıldığı bazılarına ise hiç yazılmadığı yönünde şikayetler üzerine bu tevzinin kadı, maden emini ve iş erleri tarafından yapılacağı belirtilmiştir (BOA, MEDAD 8: 670-2).

³⁷ 23 köyden oluşan bir kaza olan Seydişehir kazası dağlarında ağaç olmadığından dolayı kömür tedarikinde sıkıntı çekildiği için bu görev nakde çevrilmiştir. Kazada ortaya çıkan veba hastalığı sebebiyle hallerine merhameten baltacı sayısının yeniden düzenlenmesini talep eden kaza halkının bu isteği, 6 Şubat 1778 tarihinde, kabul edilmemiştir (BOA, MEDAD 8: 621).

üzere madene bağlanan Seydişehir kazası, dağlarında ağaç olmadığından (BOA, C.DRB 1058) ve bu nedenle kömür tedariki³⁸ zor olduğundan kömür vermek yerine bir ödeme yapmakla birlikte madenin diğer hizmetlerini de yerine getirmek şartıyla Bozkır madenine bağlanmıştır (BOA, AE.SABH I 15109; BOA, C.DRB 1058). Madenin diğer işleri arasında kazanın yapacağı işler; madene amele ve çakılcı vermek, cevher nakletmek ile menzil bargirlerine yardım etmek sayılabilir³⁹ (BOA, MEDAD 8: 626-2). Kaza, hissesine düşen cevher nakli görevini bizzat yapmadığı zaman karşılığında kazadan ücret alınmıştır (BOA, MEDAD 9: 182-2). Kömür bedeli nakde çevrilmeden önce baltacılar⁴⁰ atanmış (BOA, C.DRB 2421) ancak belirtilen nedenlerle bundan vazgeçilmiştir. Fakat madene bağlandığında balta başına 36'şar kuruş kömür akçesi ödenirken maden emini Mehmet Fazlullah tüfenkçibaşısıyla birlikte her baltaya 117 kuruş belirlemiştir. Bununla birlikte maden emininin çakıl, kürek, cevher nakli, menzil akçesi ve mübaşiriyye istediği ve senede üç defa balta akçesi denerek para toplandığı yönünde kaza ahalisinin şikayetleri üzerine durumu araştırmak için bir mübaşir görevlendirilmiştir (BOA, MEDAD 8: 677-2). Seydişehir kazasının sancak mutasarrıfına verdiği hazeriyye akçesi olan 600 kuruş, maden eminine verilmek suretiyle, madene gelir olarak kaydedilmiştir (BOA, DRB.d 156: 53-1; BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37). Bununla birlikte Seydişehir, Beyşehir, Kırılı, Yenişar/Kaşaklı ve Göçü kazalarının madene bağlanma istekleri, her kazanın bir fırın için cevher, kömür ve kütük götürmeleri ve gerekli amelelerin de kazalarından karşılanması şartlarıyla kabul edilmiştir (BOA, C.DRB 730). Bozkır madenine kömür bedeli ödemek suretiyle bağlı kazalar Seydişehir ile birlikte Beyşehir ve Yenişar'dı (Grafik 4).

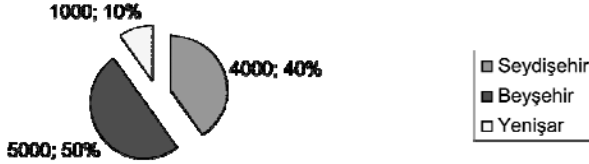
³⁸ 5 Şubat 1792 tarihinde, madenin kömür ihtiyacı Belviran ve Seydişehir kazalarından bedel alınmasından dolayı karşılanamadığından kömürün aynı olarak alınması talep edilmiştir (BOA, MEDAD 9: 196-1).

³⁹ Bunların miktarlarının belirlenmesinde balta sayıları etkili olmaktadır (BOA, MEDAD 8: 629-2). Balta sayısı göz önüne alındığı zaman Seydişehir kazası, Bozkır kazasının yarısı oranında bir miktar vermiştir.

⁴⁰ Seydişehir kazası mahallelerine 20 ve köylerine 60 balta hesap edilmiştir. Bu yerlerin isimleri ve balta miktarları için bk. BOA, MEDAD 8: 678-1.

Grifik 4: 1787-1801 Tarihleri Arasında Madene Nakdi Yükümlülük ile Bağlı Kazaların Ödedikleri Miktarlar (Kuruş Olarak)

3.5. Beyşehir Kazası

Bozkır ve Belviran kazaları madenin kömür ihtiyacını karşılayamadığı zaman Beyşehir kazası da Bozkır madenine bağlanmıştır (BOA, HAT 204/10649). Fakat kaza, kömürü aynen vermek yerine genelde kömür bedeli ödemiştir. Yıllık iki taksit ile madene 4.000 kuruş kömür bedeli verdiği dönemler olmakla birlikte (BOA, C.DRB 37), genelde madene 5.000 kuruş vermiştir. Madene bağlanma karşılığı verilen bu miktar kömür, kütük, çakılcı bedeli ve imdad-ı menzil olarak toplanmıştır (BOA, C.DRB 37; BOA, C.DRB 2042; BOA, DRB.d 969; BOA, MEDAD 9: 221-4). Beyşehir kazasının sancak mutasarrıfına verdiği hazeriyye akçesi⁴¹ olan 700 kuruş, maden eminine verilmek suretiyle bu miktar madene gelir olarak kaydedilmiştir (BOA, DRB.d 156: 53-1; BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37).

Beyşehir kazası bu yükümlülükleri yanında madenin amele ihtiyacını da karşılamıştır. Ancak bu durum çok sık rastlanan bir hal değildi. Zira maden için gerekli amele genelde Bozkır kazasından karşılanmıştır. 1800 yılında ise Bozkır kazasında meydana gelen hastalık nedeniyle vefat eden çakılcı amelesinin yerine Beyşehir kazasından 40 çakılcı amelesi alınmıştır (BOA, DRB.d 969). Bu bakımdan madenin ortaya çıkan çeşitli ihtiyaçları, madenin bu tür ihtiyaçları ile görevli kazalarında bir sorun çıkması halinde, bu şekilde bir yükümlülüğü olmayan madene bağlı kazalardan da alınabilmekteydi.

⁴¹ Toplam 2.990 kuruş olan hazeriyye akçesi sancak mutasarrıfına verilmektedir. 1796 ve 1810 yıllarında 2.990 kuruştan Beyşehir sancağına bağlı kazalar hisselerine düşen miktarı ödemişlerdir (BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37). Fakat 1 Aralık 1804 tarihinde, Beyşehir 151 adet ve Yenişar 32 adet ve rub' avarız ve nüzülhaneleriyle yıllık 6.000 kuruş karşılığında madene bağlanmıştır. Bu tarihte sancak mutasarrıfı için Beyşehir kazası, Yenişar kazası ve altı köyün tahsis edildiği belirtilerek 2.990 kuruşu maden tarafına vermeleri gerektiği hatırlatılmıştır (BOA, C.DRB 1497). Bu bilgiye göre, sancağına bağlı bütün kazaların verdiği bu miktarı sadece bu iki kazanın verdiği gibi bir ifade kullanılmıştır. Ancak Beyşehir sancağına bağlı bütün kazaların sancak mutasarrıfına ödediği miktar 2.990 kuruştur.

3.6. Yenişar/Kaşaklı Kazası

Madene bağlanan bu kazanın adı belgelerde Kaşaklı ya da Yenişar olarak geçmektedir. Ancak verilen isimden sonra kazanın diğer adı da zikredilmektedir. Kaşaklı kazası olarak verildiği zaman diğer adının Yenişar (BOA, DRB.d 156: 53-1) olduğu belirtildiği gibi *Yenişar nâm-ı diğer Kaşaklı* (BOA, MEDAD 9: 215-1) şeklinde de geçmektedir. Bu kayıtlar bu iki yerleşim yerinin bir kaza olarak değerlendirildiğini göstermektedir.⁴² Fakat genelde Yenişar ismi kullanılmıştır. Madene bağlanma karşılığı kömür, kütük, çakılcı bedeli ve imdad-ı menzil olarak Yenişar kazasından 1.000 kuruş toplanmıştır (BOA, C.DRB 37; BOA, C.DRB 2042; BOA, DRB.d 969; BOA, MEDAD 9: 221-4). Yine Yenişar kazasının sancak mutasarrıfına verdiği 290 kuruş hazeriyye akçesi madene gelir olarak kaydedilmiştir (BOA, DRB.d 156: 53-1; BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37).

3.7. Kırılı Kazası

Kırılı kazası, 29 Mart 1788 tarihinde maden emanetine bağlanması karşılığında madenin şu hizmetlerini yerine getirecekti. Madene yıllık 150.000 kıyye kömür vermek, fırınlara 200.000 kıyye cevher nakletmek ile birlikte her sene altı çakılcı vermek ve altı aylık çakılcı ücreti olan 250 kuruşu ödemek, kütük ve amele ücreti olarak 250 kuruş vermek kazanın görevleri arasındaydı (KŞS 65: 95-1; BOA, MEDAD 9: 176-1). Kaza ahalişi cevher nakli görevini bizzat yapmadıkları zaman ise bu görev karşılığında ücret alınmıştır (BOA, MEDAD 9: 184-2). Ayrıca kazanın sancak mutasarrıfına verdiği 600 kuruş hazeriyye akçesi, Bozkır madenine gelir olarak kaydedilmiştir (BOA, DRB.d 156: 53-1; BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37). 1801 yılında, maden kazası olmaktan çıkarılan Kırılı kazası, Üsküdar ocağına bağlanmış⁴³ ve maden eminine bu kazadan bir şey talep etmemesi emredilmiştir (BOA, MHM.d 214: 213-214).

⁴² XVI. yüzyılda iki ayrı nahiyeye olarak görünen bu yerleşim yerleri, 1845 yılında ise Kaşaklı kazası ve Yenişar kazası olarak adlandırılmıştır. Bu yerleşim yerlerine bağlı köylerin bu tarihlerdeki durumu için bk. Erdoğan, 2006: 74-75; Muşmal, 2005: 346.

⁴³ 27 Eylül 1802 tarihinde, Seydişehir ve Kırılı kazaları menzilleri için vilayet tarafından mutemet bir kiracıbaşı tayini ve ulaklara zorluk çıkarılmaması, menzillerde 12 *barğir* bulundurulması, atların belli bir ücret karşılığında değiştirilmesi ve yıllık bir miktarın bunlara tayin edilmesi Alanya mutasarrıfı, asker başbuğu ve Bozkır madeni emini Abdurrahman Paşa'ya emredilmiştir (BOA, C.NF 1604). Ocağına bağlanan Kırılı ahalisinden askeri ve gayr-i askeri olanlar avarız-ı divaniyye ve imdad-ı hazeriyyeden başka bütün tekalifi örfiyye ve şakkadan, kalyoncu ve deve bedeli gibi cümle sefer tertibatından muaf kılınmış ve ocak defterine asker yazılanlar diğer ahaliye göre avarız ve hazeriyyeden de muaf olmuştur. Ayrıca bu kazadan maden için bir akçe istenmemesi ve madene olan bütün borçların silindiği ve bu durumun madenden daha önemli olduğu, 5 Aralık 1801'de, belirtilmiştir (BOA, C.AS 38021; BOA, DRB.d 156: 125-1). 13-22 Haziran 1801 tarihinde ise Seydişehir kazası aynı şartlarla Üsküdar ocağına bağlanmıştır (BOA, DRB.d 156: 123-2).

3.8. Göçü Kazası

Belgelerde Göçü Kebir kazası olarak geçen kaza, Bozkır madenine yıllık iki taksit halinde 120.000 kıyye kömür vermek şartıyla madene bağlanmıştır (KŞS 65: 95-1; BOA, MEDAD 9: 176-1; Grafik 2). Kazanın sancak mutasarrıfına verdiği 400 kuruş hazeriyye akçesi de madene gelir olarak kaydedilmiştir (BOA, DRB.d 156: 53-1; BOA, MEDAD 9: 215-1; BOA, C.DRB 37). 1802 yılında ise maden kazası olmaktan çıkarılan Göçü kazası, Üsküdar ocağına bağlanmıştır (BOA, MHM.d 215: 134-135).

Buraya kadar bahsedilenler yanında madene bağlı bütün kazalar imdad-ı hazeriyye ve seferiyyelerini maden emini vasıtasıyla vali tarafına eda etmişlerdir (BOA, C.DRB 37). Buna ek olarak kurşunun Alanya İskelesi'ne nakledilmesinde bu kazalara yapılan tevziler var ise bu görevlerini de yapmaları gerekmektedir. Nitekim 1781 yılında madene bağlı Belviran, Bozkır ve Seydişehir kazalarının madene bağlı olduklarından dolayı, kurşunun nakli konusundaki isteksizlikleri üzerine, kurşunun nakli için emir verilmiştir (BOA, C.DRB 1115).

7 Ekim 1793 tarihli hükümde, Göçü Kebir kazasına bağlı Bükçe, Saraycık, Hasan Şeyh ve Yatağan köyleri reayaları ile maden reayaları Konya nahiyesindeki İnce adlı köye yerleşmişlerdir⁴⁴. Bu köylerin halkı, altı ay kazalarında ve altı ay bahsedilen köyde ziraatla uğraşmış ancak üzerlerine düşen vergileri ödemedikleri gibi maden hizmetini dahi terk etmişlerdir. Bu olay üzerine gönderilen emirde, bu kişilerin eski yerlerine dönmeleri⁴⁵ emredilmiştir (BOA, C.DRB 1260).

Madene bağlı kazalar bu görevler dışında madenle ilgisi olmayan görevler de üstlenmiştir. Nitekim madene bağlı Bozkır, Belviran, Beyşehir, Seydişehir, Kaşaklı, Kırılı ve Göçü kazalarından⁴⁶ Paspanoğlu Osman adlı eşkiyanın idamı için 500 piyade ve süvari talebine, kaza kadıları cevher ve kömür nakli işlerinin aksamasını öne sürmesine rağmen 250 asker gönderilmesi emredilmiştir (BOA, MHM.d 206: 83).

⁴⁴ İnce köyü, İnlice köyü olmalıdır. İsim yanlış yazılmış olabilir.

⁴⁵ Osmanlı madencilik rejimindeki bu uygulama çok eskiden beri uygulanmaktaydı. Srebrenica madenleri yasaknamesinde, madenlere bağlı yerlerde kayıtlı ahalinin yerlerini terk etmesi halinde, hangi yerde bulunursa o yerin kadı ve subaşlıları onları eski yerlerine döndürecekti (Anhegger-İnalçık, 2000: 12).

⁴⁶ Adı geçen kazalara bağlı köyler ile bilgi tespit edilemeyen yerler olduğundan bu eksiklik 1840 yılı verilerine göre giderilmeye çalışılmıştır. Bk. Tablo 1.

SONUÇ

Bozkır madeninde cevher çıkarma faaliyeti başladığı ilk günden itibaren madenin kömür, kütük tedariki ile cevher nakli ve çakılcı amelesi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için Bozkır kazası civarındaki kazalar, cevherin durumuna göre bir başka deyişle fırın sayısının artıp eksilmesine göre maden emanetine bağlanmış ya da bu yönetimden çıkarılmıştır. Bozkır madeninin açık olduğu dönemlerde Bozkır ve Belviran kazaları sürekli olarak madene bağlıdır. Konya sancağına bağlı Belviran kazası ile Beyşehir sancağına bağlı Bozkır kazası, Bozkır Madeni Emaneti yönetimi adı altında birleştirilmiştir. Maden dolayısıyla bir yönetim altında ilk birleşmenin gerçekleştiği bu iki farklı sancağa bağlı iki kaza, daha sonra Bozkır kazası olarak birleştirilmiştir. Coğrafi yakınlık ile de ilişkilendirilebilecek bu birleşme, kaza statüsünde olmasa da yönetim anlamında, madenin açık olduğu 1776-1839 yılları arasında denenmiştir. Bahsi geçen bu iki kaza dışında Beyşehir, Seydişehir, Göçü, Yenişar ve Kırılı kazalarıyla kısa süreliğine de olsa Aladağ kazasının bazı köyleri madene bağlanmıştır. Bu kazaların madene bağlanma sebebi, cevher miktarına paralel olarak artan fırın sayısıdır.

Bozkır Madeni Emaneti'ne bağlanma konusunda bazı kazaların istekli olmasına karşılık bazı kazaların ise madene bağlanmak istemedikleri görülmektedir. Madene bağlanma konusunda istekli davranmalarının temel sebebi, kazalarında bulunan yöneticilerin yaptığı zulümlerden kurtulma düşüncesidir. Bununla birlikte madene bağlanma sayesinde elde edilen bazı muafiyetler de bu sebepler arasında sayılabilir. Özellikle Beyşehir sancağı kazaları için geçerli olan bu sebepler Alanya, Manavgat, İbradı ve Pirluganda kazaları ahalisi tarafından kabul görmemiştir. Zira ahali, kazalarının ekonomik olarak kötü durumda olmasını ileri sürerek madene bağlanmak istememiştir. Maden için yapılacak işlerin ağırlığı ve madenciliğin zorlukları da düşünüldüğü zaman bu durum daha net anlaşılmaktadır. Kazaların maden emanetine bağlanması ile yerine getirmeleri gereken birtakım yükümlülükleri ortaya çıkmakta ve kaza ahalisinin çeşitli işlerinden sorumlu olan idarecileri de değişmektedir.

Bozkır madeni emanetine bağlı kazalardan Bozkır kazası 150 baltacı, Belviran kazası ise 65 baltacı ile görevlendirilmiştir. Bu iki kazadan sonra madene bağlanan Seydişehir kazasına 80 baltacı yazılmış ise de kazanın dağlarında ağaç olmaması nedeniyle bu miktar yılda üç ya da dört taksitle ödemek şartıyla nakde çevrilerek, ahalisinin 4.000 kuruş ödemesine karar verilmiştir. Verilen bu bedel ise madene sermaye olarak kaydedilmiştir. Diğer kazalar da madene belirli bir miktar kömür vermek ve mağaralardan çıkan belirli miktardaki cevheri taşımak ya da madene bir miktar bu işlerin karşılığında bedel vermek şartlarıyla madene bağlan-

mıştır. Burada dikkati çeken nokta madene bütün bağlanmalarda madenin bir işi kazaya yükümlülük olarak yazılmış ve defterlere kaydedilmiştir. Hisselerine yazılmış olan bu görevler ya da meblağlar konusunda çıkan anlaşmazlıklarda bu defterlere müracaat edilerek çözülmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- Ali Emiri Tasnifi Abdülhamid I (AE.SABH I): 15109.
- Bab-1 Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Karaman Ahkam Defterleri (AHK.KR.d): 29.
- Bab-1 Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (MHM.d): 184, 206, 214, 215, 236, 253.
- Bab-1 Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme-i Mektume Defterleri (MKM.MHM.d): 4.
- Bab-1 Defteri Başmuhasebe Darphane-i Amire Eminliği (D.BŞM.DRB): 14, 15, 16.
- Bab-1 Defteri Başmuhasebe Kalemî Defterleri (D.BŞM.d): 4702.
- Cevdet Askeriye (C.AS): 22824, 38021.
- Cevdet Dahiliye (C.DH): 15332.
- Cevdet Darbhane (C.DRB): 37, 152, 264, 560, 571, 711, 730, 864, 1058, 1115, 1260, 1276, 1497, 1686, 1712, 2009, 2042, 2148, 2162, 2421, 2423, 2636, 2726, 2831, 3041, 3090.
- Cevdet Evkaf (C.EV): 23538.
- Cevdet Maliye (C.ML): 2724, 4272.
- Cevdet Nafia (C.NF): 800, 1604.
- Darphane-i Amire Defterleri (DRB.d): 156, 159, 165, 968, 969, 970, 1020, 1027, 1037, 1041, 1044.
- Darphane Evrakı Tahrirat Kalemî (D.DRB.THR): 37, 50, 60.
- Darphane Evrakı Hatt-ı Hümayun (D.DRB.HAT): 15.
- Hatt-ı Hümayun Tasnifi (HAT): 204/10649, 666/32434, 765/36091.
- Hazine-i Hassa Defterleri (HH.d): 13823, 17512.
- Kamil Kepeci Tasnifi Defterleri (KK.d): 5184.
- Maden Mukâtaası Kalemî ve Bağlı Birimlerine Ait Defterler (D.MMK.d): 23125.
- Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d): 7873, 7940, 8572, 8575.
- Millî Emlakten Devralınan Defterler (MEDAD): 1, 8, 9.
- Nüfus Defterleri (NFS.d): 3341.

1.2. Diğer Arşiv Belgeleri

- Konya Şer'îye Sicilleri (KŞS): 64, 65, 100.

2. Kitaplar, Tezler, Makaleler

- Anhegger, Robert-İnalçık, Halil (2000). Kânünnâme-i Sultânî Ber Müceb-i 'Örf-i 'Osmânî II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasaknâme ve Kânünnâmeler, Ankara.
- Devellioğlu, Ferit (1999). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara.
- Dr. Nazmî (H.1338-M.1922), Türkiye'nin Sıhhu-î İctima-î Coğrafyası, Konya Vilâyeti, Cüz' 8, Ankara.
- Erdoğan, M. Akif (2006). Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584), İstanbul.
- Muşmal, Hüseyin (2005). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Orhonlu, Cengiz (1990). Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı, İstanbul.
- Özkaya, Yücel (1994). Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık, Ankara.
- Şafakçı, Hamit, Bozkır'da Madencilik (1776-1839), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2013.
- Tızlak, Fahrettin (1997). Osmanlı Döneminde Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1775-1850), Ankara.

Tablo 1: Madene Bağlı Yerleşim Yerlerinin Kazalara Göre Dağılımı

Bozkır	Belviran	Seydişehir	Aladağ	Beyşehir	Kaşaklı	Yenişar	Kırılı	Göçü
Ahırlı	Akalan	Ayanlar M.	Eşenler	Hacı Armağan (Meydan) M.	Ada	Bademli	Kırılı merkez	Aşağı Homa
Akçapınar	Alibeghüyüğü	Cami-i Cedid M.	Gaziler	İçerşehir M.	Bayındır	Hoyran	Balganda	Afşar
Akkilise	Armudlu	Cami-i Kebir M.	Habiller	Dalyan M.	Cemaller	Kuruca	Budak	Bükce
Aliçerçi	Armusun	Debbağhane M.	Mahmudcalar	Evsat M.	Çay	Kürtler	Çavuş	Çavuş
Arvana	Apa	Değirmenci M.	Ömeroğlu	Akburun	Çetmi	Muma	Çukurkent	Çiçekler
Avdan	Apasaray	Hacı Seyyid Ali M.	Sarihaçlar	Avdancık	Mahremkolu	Yenice	Ebulvefa	Fasillar
Bademli	Avşar	Kızılçalar M.	Yağcılar	Avşar	Salur		Fele	Hasanşeyh
Balıklava	Ayvalca	Kiçi Kabu M.		Bademli			Göçeri	Hüseyinler
Bozdam	Bardas	Sofuhane M.		Başlamış			Görünmez	Karacaviran
Çat	Bolad	Ulukabu M.		Bayat			Hordu	Karahisar
Dere	Boyalıca	Akça		Bayındır			İlimen	Kızılca
Eldoğan	Çiçek	Boyalı		Bektemir			Kaba	Kuzlu
Fart	Dinek	Çalmanda		Candar			Kıyakdede	Ovacık
Gündüğü	Eldeb	Çat		Çiftlik			Kınık	Rumdiğin
Hisarlık	Elmasun	Dere		Çivril			Kiçi	Saraycık
Karacaardıç	Emirler Türkmane	Dikilitaş		Çonya			Köşk	Yukarı Homa
Kayacık	Gederet	Elmesud		Çukurağıl			Öyük	Yatağan
Kazıkdere	Gelincik	Gevrekli		Davgana			Sadıkıhacı	Yaylasun
Kozağaç	Hamzalar	Gökçüyük		Doğancık			Selki	
Kuruçay	Işıklar	Göküyük		Eğirler			Suludere	
Meyre	Karasınır	İncesu		Emen			Suvarık	
Özikebir	Kınık	Karaviran		Eylıklar			Tozluca	
Özisağır	Kızılçalar	Karayunak		Göçü			Yenice	
Paşa Çiftliği	Koçaş	Kavak		Gönan				
Sandı	Kozağaç	Kilisa		Gurgurum				
Saray	Kurukavak	Kurân		Huğlu				
Sazlı	Kuzviran	Manasdır		İsa				
Sinandı	Mescidli	Nuzumla		Karaali				
Siristat	Saraycık	Taraşçı		Karadiğin				
Sopran	Sınrahmed	Taşagıl		Kırıklı				
Tahir çiftliği	Tahtalı	Tül		Kistifan				
Yalılıyük	Turayda	Yenice		Kurdular				
	Yelbeği			Manastır				
	Yeniceköy			Mesutlar				
				Sarı				
				Sevindik				
				Şamlar				
				Üskerles				

